

Konec je sveta, kakršnega poznamo: Populistične strategije nasprotnikov Družinskega zakonika

Abstract

It's the End of the World as we Know it: Populist Strategies of the Family Code Opponents

The starting hypothesis is connected to the new role of the Roman Catholic Church (RCC) in policy discussions on issues related to sexual citizenship: RCC is secularizing its image and discourse by establishing satellite organizations working on its behalf, in order to clericalize society. One of such satellite organizations is the Civil Initiative for the Family and Rights of Children (CIFRC), which was the main opponent of the new Family Code. In this paper we use critical frame analysis in order to analyze CIFRC's discourse, placing it in the context of political homophobia and populist action. The central framework of CIFRC's discourse was a creation of homosexuality as a threat — first in relation to the “innocent” children, but also in relation to the “real” family. Their discourse contains simple problem-solution binaries, in which the problem can be solved by (legal, symbolic, physical) removal of those who are constituted as a problem in the first place (homosexuals). In the concluding part of the article, we contextualize the results of the study by introducing a broader European dimension of conservative mass movements against so-called theory or ideology of gender. This is a new chapter in the battle against human rights of LGBT-persons, in which language and concepts, which were until recently used by the proponents of gender equality and human rights of LGBT-persons, are now (ab)used by conservative forces.

Keywords: sexual citizenship, populism, Family Code, political homophobia

Roman Kuhar is a researcher at the Peace Institute and Associate Professor at the Department of Sociology, Faculty of Arts, at the University of Ljubljana. (roman.kuhar1@guest.arnes.si)

Povzetek

Izhodiščna teza besedila je povezana z novo vlogo RKC v razpravah o temah, povezanih s seksualnim državljanstvom: prek vzpostavljanja satelitskih organizacij, ki delujejo v njenem imenu, sekularizira svojo podobo in diskurz z namenom klerikalizacije družbe. Ena tovrstnih satelitskih organizacij je Civilna iniciativa za družino in pravice otrok (CIDPO), ki je bila osrednji nasprotnik novega Družinskega zakonika. V članku z metodo kritične analize okvirov analiziramo njen diskurz in ga umeščamo v kontekst politične homofobije in populističnega delovanja. Ugotovljamo, da je bilo osrednji okvir diskurza CIDPO vzpostavljanje homoseksualnosti kot grožnje – najprej v odnosu do »nedolžnih« otrok, pa tudi v odnosu do »prave« družine. Analizirana besedila vsebujejo jasne in preproste dvojice problem-rešitev, kjer je problem rešljiv z odstranitvijo (pravno, simbolno, fizično) tistih, ki so konstituirani kot problem (homoseksualci). Rezultate analize v sklepnem delu postavljamo v širši evropski kontekst množičnih konservativnih gibanj proti t. i. teoriji oziroma ideologiji spola. Pri tem gre za novo poglavje v boju konservativnih sil proti človekovim pravicam LGBT-oseb. Označuje ga prevzem jezika in konceptov, ki so bili še pred kratkim značilni za zagovornike enakosti spolov in človekovih pravic LGBT-oseb.

Ključne besede: seksualno državljanstvo, populizem, Družinski zakonik, politična homofobija

Roman Kuhar je raziskovalec na Miroumem inštitutu in izredni profesor na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. (roman.kuhar1@guest.arnes.si)

Septembra 2009 je Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti javnosti predstavilo nov Družinski zakonik, ki naj bi nadomestil več kot trideset let star (in zato tudi že nekoliko zastarel) Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Čeprav je Družinski zakonik z nekaj več kot 300 členi urejal zelo široko področje družinskega in partnerskega življenja, so v javnosti odmevali predvsem trije člani, ki so vpeljevali novo, inkluzivno definicijo družin,¹ istospolne partnerske zveze pravno in simbolno izenačili z raznospolnimi zvezami² in istospolnim parom dali možnost posvojitve otrok³ (Rajgelj, 2010; Kogovšek, 2010).

Triletna javna razprava o predlogu Družinskega zakonika in njeni poznejši »kompromisni« različici⁴ je pripeljala do nove vloge Rimskokatoliške cerkve (RKC), ki po rehabilitaciji v devetdesetih postaja čedalje pomembnejši in čedalje glasnejši »civilno-družbeni« akter v razpravah o vprašanih seksualnega državljanstva. Njena nova vloga se kaže v ustanavljanju satelitskih organizacij, ki pogosto prevzemajo plašč civilnih pobud in delujejo pod njenim okriljem, v njenem imenu ali v tesnem sodelovanju z njo. RKC strateško ostaja v ozadju, saj je njen moralni ugled marsikje načet zaradi spolnih in drugih škandalov, v ospredju pa nastopajo njene marionetne organizacije. V pričujočem članku analiziramo delovanje ene takih organizacij – Civilno iniciativo za družino in pravice otrok (v nadaljevanju CIDPO) – ki je bila eden osrednjih nasprotnikov novega Družinskega zakonika.

Povezanost med RKC in CIDPO se kaže v dejstvu, da je spletna stran CIDPO 24kul.si sprva gostovala na uradnem strežniku slovenske RKC. Poleg tega je ustanovitelj Zavoda 24kul, v okviru katerega deluje spletna stran 24kul.si, Tadej Strehovec, tajnik Komisije za pravičnost in mir pri slovenski škofovski konferenci (Blažič, 2010). Strehovec je v imenu RKC v javnosti komentiral Družinski zakonik in se kot predstavnik RKC udeleževal druge obravnave Družinskega zakonika v parlamentarnem odboru za delo, družino, socialne zadeve in invalide. Povezanost med RKC in CIDPO se kaže tudi v dejstvu, da je vodja CIDPO Aleš Primc kot predavatelj gostoval po cerkvah in župniščih in nagovarjal vernike, naj na referendumu glasujejo proti Družinskemu zakoniku. Podobne povezave med RKC in civilnimi pobudami odkrivajo tudi drugod po Evropi (prim. Hodžić in Bijelić, 2014).

---

¹ Prvi odstavek 2. člena predloga Družinskega zakonika je določal, da je družina »življenjska skupnost otroka z enim ali obema staršema ali z drugo odraslo osebo, če ta trajno skrbi za otroka in ima po tem zakoniku do otroka določene dolžnosti in pravice«. Tovrstna definicija, ki je pomembna predvsem v simbolnem smislu, izenačuje različne oblike družin in poleg biološkega upošteva tudi socialno starševstvo. Premika se od »krvi« k »skrbi«: tisto, kar ustvarja družinsko razmerje, je skrbstveni odnos med otrokom in odraslo osebo, ki za otroka skrbi, pri tem pa ni pomembno, ali sta med seboj biološko povezana ali ne, ali gre za eno ali dve odrasli osebi in katerega spola sta ti osebi. Nasprotniki Družinskega zakonika so nasprotovali tovrstni definiciji družine, ker menijo, da je edina prava in za otroka najboljša družina nuklearna družina očeta, matere in otrok.

² Tretji člen predloga Družinskega zakonika je določal, da je zakonska zveza »življenjska skupnost dveh oseb« ne glede na spol. To je pomenilo vpeljava t. i. istospolnih porok.

³ Predlog Družinskega zakonika je v 213. členu določal, da otroka lahko skupaj posvojita »zakonca ali zunajzakonska partnerja« (kar, upoštevajoč tretji člen, pomeni tudi istospolne partnerje oziroma zakonce), »razen če eden od njiju posvoji otroka svojega zakonca ali zunajzakonskega partnerja.«

⁴ Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti je februarja 2011 predstavilo kompromisno različico Družinskega zakonika, po kateri je bil institut zakonske zveze rezerviran zgolj za raznospolne pare, za istospolne pare pa je kompromisna različica vpeljala poseben institut (partnerska skupnost), ki ima sicer iste pravne posledice kot zakonska zveza z izjemo možnosti za skupno posvojitvev otrok, ki istospolnim parom ni bila priznana. Čeprav je kompromisna različica Družinskega zakonika najpogosteje predstavljena kot odziv na glasno nasprotovanje konservativnih skupin polni različici Družinskega zakonika, je dejstvo, da takratna vladna koalicija v svojih vrstah ni imela zadostne podpore za sprejem polne različice Družinskega zakonika v parlamentu (tj. 46 glasov). V vsaki od strank, ki so sestavljale koalicijo – z izjemo LDS – je bilo nekaj poslancev oziroma poslank, ki niso želeli podpreti polne različice Družinskega zakonika.

Javna razprava o novem Družinskem zakoniku, ki je potekala v letih 2009–2012, je bila, z redkimi izjemami, skorajda »cirkuška« predstava prepričanih, zato je bil besedni spodrseljaj, ki ga je ob prvi predstavitvi Družinskega zakonika v parlamentu 12. oktobra 2009 izrekla predsednica odbora za delo, družino, socialne zadeve in invalide dr. Andreja Črnak Meglič – rekla je, da smo na *predstavi* (namesto predstavitvi) Družinskega zakonika –, pravzaprav resnica. Takratna javna predstavitev Družinskega zakonika v parlamentu je bila namreč bolj ali manj orkestrirana predstava sovraštva proti določeni skupini ljudi v družbi, skrita pod krinko skrbi za otroke in prihodnosti slovenskega naroda. Tako sta se vzpostavila epizoda moralne panike in diskurz *ogroženosti*, ki je bil, kot bomo videli v nadaljevanju, osnovni okvir delovanja nasprotnikov Družinskega zakonika. Najbolje ga bržkone povzame uvodna izjava vodje CIDPO Aleša Primca na omenjeni predstavitvi Družinskega zakonika v parlamentu, ko je dejal, da si nikoli ni mislil, da bo v državnem zboru prvič govoril »s tako častno nalogo: braniti družino in temelje naše kulture« (Magnetogram, 2009: 19). V nadaljevanju je navedel nekaj tez, ki so bile v naslednjih treh letih (do referendumu marca 2012⁵) okvir, v katerem so nasprotniki Družinskega zakonika utemeljevali svoje nasprotovanje zakonu:

Nikoli si pa tudi ne bi mislil, da bomo imeli tako nečastno oblast, ki se bo drznila napasti družino, našo največjo svetinjjo. Organizacije istospolnih hočejo otroke, hočejo to, kar narava dvema moškima ali dvema ženskama ne daje. Otrok ni njihova pravica, ampak je dar, sad ljubezni med možem in ženo, otrok potrebuje očeta in mamo. Ima pravico do očeta in mame. To je hkrati tudi njegova največja korist. Otrok za svoj razvoj potrebuje moško in žensko vzgojno dimenzijo. (...) Sedaj smo tukaj, da rešimo družino in zavarujemo koristi otrok. To moramo narediti zaradi naše prihodnosti, če hočemo, da kot narod, družba, kultura, da, tudi civilizacija, preživimo. Še nekomu smo dolžni ta boj, našim prednikom. Če bi oni tako razmišljali, kot razmišljajo predlagatelji spornega družinskega zakonika in organizacije istospolno usmerjenih, danes nobenega od nas ne bi bilo tukaj. (ibid.)

Vodja CIDPO ni neznanec v t. i. civilnih pobudah, ki so usmerjene v odrekanje pravic določenim skupinam v družbi. Leta 2001 je sodeloval v kampanji glede oploditve z biomedicinsko pomočjo (Hrženjak, 2001), leta 2003 pa je zbiral podpise za referendum o prepovedi dekriminizacije prostitucije (Pajnik, 2003). Tudi prizadevanja za pravno regulacijo istospolnih partnerskih zvez in družin imajo daljšo zgodovino, vendar se tu omejujemo zgolj na razpravo o Družinskem zakoniku. Ta je bila med drugim plod predhodnega dvajsetletnega prizadevanja za ureditev tega področja, saj je prva pobuda za pravno priznanje istospolnih partnerskih zvez v Sloveniji nastala že leta 1989 (več o tem glej v Greif, 2004; 2005; Kuhar, 2004; 2006; Mencin-Čeplak in Kuhar, 2010; Velikonja, 2011), v času pisanja pričujočega besedila pa zaradi padca Družinskega zakonika na referendumu marca 2012 poteka že nova razprava o istospolnih porokah. Združena levica je namreč decembra 2014 v parlamentarni postopek vložila predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah ZZZDR, v katerem je predlagala spremembo tretjega člena. Ta določa, da je »zakonska zveza z zakonom urejena življenjska skupnost moža in žene«, po novem pa naj bi bila to življenjska skupnost »dveh oseb«. Tako bi bile istospolnim in raznospolnim parom priznane iste pravice in dolžnosti. Sprememba je bila spomladi 2015 potrjena v parlamentu, nova civilna pobuda *Za otroke gre*, v kateri delujejo isti akterji kot v CIDPO in ki je tesno povezana z RKC, pa je že zahtevala razpis referendumu. O ustavnosti razpisa tovrstnega referendumu trenutno (maj 2015) razpravlja Ustavno sodišče.

⁵ Septembra 2011 je bila kompromisna različica Družinskega zakonika potrjena v parlamentu. CIDPO je nato zbrala dovolj podpisov za razpis referendumu, ki ga je Ustavno sodišče dovolilo. Na referendumu marca 2012 je 45% volivcev glasovalo za Družinski zakonik, 55% pa proti. Referenduma se je udeležilo 30% volilnih upravičencev.

V pričujočem članku se osredinjamo na kritično analizo okvirov (Verloo, 2005), ki se pojavljajo v besedilih CIDPO, objavljenih na njihovi spletni strani,⁶ in izbranih govorov predstavnikov CIDPO v parlamentarni razpravi o Družinskem zakoniku. Empirična baza analize je gradivo, zbrano v okviru raziskovalnega projekta RAGE.⁷

Naša osnovna teza je, da smo priča sekularizaciji diskurza in podobe konservativnih in religiozних akterjev z namenom klerikalizacije družbe: RKC deluje prek satelitskih organizacij (sekularizacija podobe), ki ne uporabljajo »cerkvenega« diskurza, temveč (navidezno) zdravorazumski, racionalni diskurz oziroma protidiskurz (sekularizacija diskurza), ta pa pod površjem skriva preišljeno strukturo populističnega delovanja.

Načrt razprave je naslednji: v prvem delu naslavljamo vprašanje homofobije in za razumevanje omenjenih protidiskurzov predlagamo koncept *politične homofobije* kot oblike populističnega delovanja in vzpostavljanja epizod moralne panike. V drugem delu sledi predstavitev empiričnih rezultatov raziskave. V sklepnem delu analizirane diskurze kontekstualiziramo skozi širšo evropsko optiko razumevanja populističnega delovanja na področju seksualnega državljanstva. Čeprav je analiziran protidiskurz »domačijiški«, pa vendarle ni specifično slovenski, saj je del širšega evropskega (in tudi širše) populističnega gibanja, ki se osredinja okrog boja proti t. i. »teoriji spola« ali »ideologiji spola« (Patternotte, 2014), pri čemer je RKC njen glavni promotor, ki delovanje organizira prek civilnih pobud, temelječih na populističnem govoru in vzpostavljanju epizod moralne panike.

Politična homofobija in populizem

Nasprotniki Družinskega zakonika, še zlasti vodja CIDPO Aleš Primc, so bili v javni razpravi, pa tudi v tistih, ki so se dogajale na ravni gostilniških debat, pogosto obtoženi nestrpnosti, populističnega delovanja in homofobije. Zadnja je bila razumljena kot del njihove osebnosti, celo kot del njihovih značajskih lastnosti, bila je znak njihovih osebnih težav s homoseksualnostjo, potlačenih (seksualnih) občutij in tako naprej. V odlični analizi sovražnega govora nasprotnikov Družinskega zakonika skozi psihoanalitično perspektivo Lešnik (2010) na primer ugotavlja, da za ljudi, ki na tako agresiven način zavračajo homoseksualnost, kot se je dogajalo med razpravo o Družinskem zakoniku, ne drži, da jim »te seksualne aktivnosti pač 'niso všeč', niso njihov *cup of tea*«. Resnica je ravno nasprotna: »Preveč so jim všeč. 'Homoseksualnost', ki jo zavračajo, sestavljajo njihovi lastni, a nesprijemljivi pasivni vzgibi.« (Lešnik, 2010: 302) Čeprav je tovrstno razumevanje homofobije pomembno in povedno – ne nazadnje so vsi, ko so bili obtoženi homofobije, le-to zavračali z »ampak-trditvijo«, da nimajo nič proti homoseksualcem, ampak ...⁸ – tovrstne interpretacije homofobijo lahko tudi depolitizirajo in personalizirajo: problem so nestrpni, homofobični posamezniki, ki so konstruirani kot »bolniki«, homofobija pa je razumljena zgolj kot javna manifestacija zasebnih stališč. Tu smo tako soočeni z zanimivim obratom: medtem ko je bil konec 19. stoletja prek psihiatričnega diskurza homoseksualec kon-

⁶ Analizirana besedila niso več dostopna na spletni strani 24kul.si, saj so jih po koncu referendum o Družinskem zakoniku umaknili. Dostopna so v arhivu projekta RAGE na Mirovnem inštitutu.

⁷ Projekt RAGE (Sovražni govor in populistično poustvarjanje 'drugega' v Evropi skozi prizmo rasizma, starosti in spola, 2013–2015) je financirala Evropska komisija. Projekt je vodila University of Leicester (VB), projektni partnerji pa so bili: University of Aalborg (Danska), University of Helsinki (Finska), University of Florence (Italija), New Bulgarian University (Bolgarija), University of Paris 8 (Francija), University of Vienna (Avstrija) in Mirovni inštitut, kjer je projekt vodila dr. Mojca Pajnik.

⁸ Pri tem je bržkone šel najdlje prav vodja CIDPO, ki je na novinarsko vprašanje, kaj bi naredil, če bi bil eden njegovih otrok homoseksualec, odgovoril, da bi temu otroku dal le minimalni delež dediščine, da ti bi ta lahko preživel, vse drugo pa bi dal preostalim otrokom, ki bi njegov rod peljali naprej (glej Štamcar, 2011).

stituiran kot duševni bolnik (Foucault, 2010), je konec 20. stoletja »bolnik« postal tisti, ki homoseksualnost še naprej razume kot bolezen (ali temu sorodne izpeljave). Vendar pa so tovrstne interpretacije lahko zavajajoče, poudarjata Rothblum in Bond (1996), saj problematiko omejujejo na vprašanje fobije kot individualnega pojava, ob tem pa zakrijejo širše družbene implikacije homofobije. Kitzinger (1996) dodaja, da je psihologija (in s tem tudi poenostavljene psihološke razlage, ki jih srečujemo v množičnih medijih in javnosti) pravzaprav sistematično zamenjala politične razlage (homofobija kot strukturno in institucionalno zatiranje) z osebnimi.

V pričujočem besedilu predlagamo drugačno razumevanje homofobije, ki se odmika od interpretacij, ki homofobijo razumejo kot globoko zakoreninjeno čustvo. Namesto tega rezultate, ki jih predstavljamo v nadaljevanju, postavljamo v kontekst politične homofobije, ki jo Bosia in Weiss (2013) definirata kot zavestno politično strategijo države ali določenega političnega gibanja, kakršno je bilo CIDPO, ki tako strukturira izkušnje seksualnih manjšin. Homofobija kot politična strategija se pojavlja v najrazličnejših oblikah – od procesov marginalizacije, znotraj katerih so človekove pravice LGBT, podobno kot pravice žensk ali etničnih in verskih manjšin, konstituirane kot »posebne pravice«, urejanje katerih ni politična prioriteta, do interpretacij, da urejanje tega področja pomeni grožnjo narodu in prihodnosti človeštva, kar je v prvem nagovoru v parlamentu ob predstavitvi Družinskega zakonika jasno dejal tudi vodja CIDPO. Politično homofobijo lahko razumemo kot sorodno nacionalizmu, kot nekaj, kar se predstavlja kot sestavni, »naravni« del procesa oblikovanja in ohranjanja naroda oziroma države: gre torej za vprašanje, kdo pripada (kdo je polnopravni državljani) in kakšen je »dober državljani«. V tem smislu je politična homofobija pravzaprav ena od manifestacij sodobnega populizma, ki temelji na etnonacionalizmu in konstrukciji Drugega, notranjega sovražnika, ki bodisi s kulturnega, religioznega, spolnega, seksualnega, etničnega ali kakšnega drugega vidika ogroža naš narod. »To, da je nekdo del ljudstva in nekdo drug ni,« pojasnjuje Pajnik, »je za populizem samoumevno. Vključenost in izključenost je naturalizirana, predstavljena kot naravna danost in ne kot posledica družbenih procesov.« (Pajnik, 2013: 118)

Politična homofobija je »modularna strategija«, kar pomeni, da se konsistentno pojavlja v najrazličnejših kontekstih, celo tam, kjer zahteve po enakih pravicah LGBT sploh še niso javno oziroma politično oblikovane. Kot priročna »oblika družbenega razlikovanja in privilegijev« (Bosia in Weiss, 2013: 7) se pojavlja celo v kontekstih, kjer je enakopravnost LGBT-oseb že zagotovljena. Pri tem je še posebej »zanimiv« primer homonacionalizma (Puar, 2007), ki ga lahko razumemo kot hrbtno stran modularne narave politične homofobije. Koncept se namreč – med drugim – navezuje na instrumentalizacijo človekovih pravic LGBT-oseb, ki so zloračljene v protiimigracijskih in protimultikulturnih politikah: na Nizozemskem so, na primer, migrantom prikazovali film, v katerem se poljubljata dva moška, in jim sporočali, da če ne morejo sprejeti te podobe (zaradi njihove »izvirne homofobične kulture«), potem naj raje ne imigrirajo v njihovo državo. Tako je bilo varstvo pravic ene manjšine uporabljano za družbeno in politično izključitev druge manjšine, kar je pravzaprav čedalje pogosteje značilnost sodobnega desnega (zahodnega) populizma, ki, kot pojasnjuje Pajnik (2014), deluje iz demokratične perspektive: z zagovarjanjem liberalnih vrednot zahodne demokracije – predvsem človekovih pravic – le-te priznava selektivno: človekove pravice gejev in lezbijk proti človekovim pravicam muslimanov, človekove pravice žensk proti človekovim pravicam migrantov in podobno.

Fassin (2007) ugotavlja, da sta s tem enakost med spoloma in seksualni liberalizem postala lakmusov papir za selekcijo in integracijo imigrantov. Podobno tudi Judith Butler razmišlja o tej novi poziciji, znotraj katere so se znašle LGBT-osebe v Evropi: »Je to liberalna zaščita moje svobode (...) ali pa je moja svoboda uporabljena kot instrument prisile, ki želi Evropo ohranjati belo, čisto in 'sekularno' na način, ki ne obravnava nasilja, ki je vpisan v natančno ta projekt?« (Butler, 2008: 5)

Če je homonacionalizem ena zadnjih modularnih oblik politične homofobije (čeprav na njeni hrbtni strani), pa vendarle ne more zasenčiti bistveno bolj razvejenega »heteronacionalizma«, ki je predvsem v vzhodni Evropi – a ne izključno – pomemben element graditve

nacionalnih držav in nacionalne identitete. Oba procesa sta namreč pomembno prežeta s heteroseksualno imaginacijo. V nekoliko črno-belo postavljeni podobi bi lahko rekli, da so v Zahodni Evropi pravice gejev in lezbijk zlorabljene za izključevanje *Drugih*, medtem ko so v Vzhodni Evropi *Drugi* pravzaprav geji in lezbijke sami, so tisti element, ki ga ni mogoče umestiti v postsocialistično družbo, ki je (občasno) ponosna na svojo homofobijo. A ta slika je res črno-bela; dejstvo je, da imajo LGBT-osebe v Zahodni Evropi več pravic in so v pravnem pogledu bolj zaščitene, a to še ne pomeni, da se politična homofobija ne pojavlja tudi v teh kontekstih: množični protesti proti homoseksualnim porokam in »ideologiji spola« v Franciji so hkrati original in kopija podobnih političnih gibanj na Hrvaškem, v Sloveniji, na Poljskem, Slovaškem in drugod.

Če povzamemo, politična homofobija je tesno prepletena s trdoživimi vzorci spolne, razredne in rasne neenakopravnosti (Murray, 2009) in pomeni strategijo države ali političnih akterjev bodisi za ohranjanje obstoječih razmerij moči ali za poseganje po pozicijah moči (Bosia in Weiss, 2013). To storijo tako, da ustvarijo »homoseksualno grožnjo«, proti kateri organizirajo svoje napore, skozi ta proces pa ohranjajo svoje lastne (pravne/simbolne/politične) privilegije. Konkretno se politična homofobija lahko manifestira v obliki epizode moralne panike, kakršni smo bili priča v času razprave o Družinskem zakoniku. Moralna panika je, pojasnjuje Robinson (2008), zavestno vzpostavljena v natančno določenem kritičnem trenutku kot strateški politični mehanizem – foucaultovsko bi temu lahko rekli tehnologija oblasti –, katerega vloga je ohranjanje statusa quo: v kontekstu Družinskega zakonika je to pomenilo ohranjanje hegemonije nuklearne heteroseksualne družine in heteronormativnega družbenega reda.

Kritična analiza okvirov diskurza CIDPO

Delovanje CIDPO smo analizirali v povezavi z njihovim angažmajem pri Družinskem zakoniku, ki je bil tudi povod za njihov nastanek. Čeprav CIDPO po referendumu o Družinskem zakoniku ni prenehala obstajati, temveč deluje naprej in svoje delovanje na točki homoseksualnosti kot grožnje pogloblja, hkrati pa se širi tudi na druga področja (njihova spletna stran je bila na primer aktivna v podpori Odboru 2014 pri zahtevi po izpustu Janeza Janše iz zapora), se je naša analiza okvirov omejila zgolj na 11 besedil (govori, izjave za javnost, članki na spletni strani ipd.), ki so nastala v času razprave o Družinskem zakoniku. Metodološko orodje, ki smo ga uporabili, je kritična analiza okvirov (Verloo, 2005).⁹ Ta omogoča proučevanje norm, prepričanj in percepcij, ki so – bolj ali manj eksplicitno – prisotne v slehernem besedilu. Kritična analiza okvirov temelji na ideji, da je v slehernem besedilu, ki se pojavlja v političnem prostoru, mogoče identificirati raven diagnoze (definicija problema) in prognoze (predlagana rešitev) (Dombos idr., 2012). Diagnoza in prognoza sta osnovna elementa okvira, ki je sicer sestavljen še iz drugih označevalcev (npr. norme, vrednote, akterji, vključeni v nastanek ali rešitev problema, žrtve problema ipd.).

Okviri so tako osnovne pojasnitvene sheme, ki razpršene informacije strukturirajo v smiselno definiran problem, ta pa hkrati implicitno vključuje tudi že rešitev problema. Povedo nam, kako je bilo določeno politično vprašanje naslovljeno (Verloo, 2005). Pri tem nas je posebej zanimalo t. i. strateško uokvirjanje, kar pomeni »zavestna in namerna izbira jezika in konceptov z namenom vplivanja na politične odločitve« (Bacchi, 2009: 39).

Ker smo analizirali besedila, ki so se zgostila okrog nekaj členov enega samega zakona, ni presenetljivo dejstvo, da je v besedilih CIDPO mogoče zaznati visoko stopnjo konsistentnosti med diagnozo in prognozo in enodimenzionalnost diskurza, usmerjenega proti eni sami skupini: grožnja so geji in lezbijke. Osnovna struktura vseh analiziranih besedil je namreč vedno

⁹ Zahvaljujem se Ani Frank, ki je kodirala dokumente.

enaka: Družinski zakonik s svojimi »novostmi« (pravno normiranje istospolnih partnerskih zvez in družin) pomeni grožnjo (tradicionalni) družini, očetovstvu in materinstvu ter otrokom, posledično pa tudi prihodnosti slovenskega naroda.

Diagnoza

Na ravni diagnoze smo identificirali štiri okvire, pri čemer se prvi okvir (homoseksualnost/ istospolne poroke kot grožnja) pojavlja v 75 odstotkih vseh analiziranih besedil. Pojavlja se v dveh osnovnih oblikah: kot grožnja otrokom in kot grožnja heteroseksualnim družinam.

Homoseksualnost kot grožnja otrokom

Najpogosteje je homoseksualnost uokvirjena kot grožnja otrokom. Uradni moto CIDPO je bil »hvaležen za mamo in očeta«, pri čemer sta bila mama in oče razumljena kot ekskluzivna biološka kategorija, moralno in drugače superiorna vsem drugim oblikam skrbi za otroke, še zlasti socialnemu starševstvu. Biološko starševstvo je bilo skozi njihovo interpretacijo razumljeno kot najboljša oblika starševstva, socialno starševstvo pa le kot njen približek, rešitev v sili, ki je v nekaterih primerih, kot so istospolne družine, za otroke celo nevaren. CIDPO je to pojasnjevala s posebnim, domnevno hedonističnim življenjskim slogom homoseksualcev, ki ni skladen

Slika 1: Shod koalicije Za otroke gre! marca 2015.
(Foto: Ana Kovač)

z »nedolžnostjo otrok«, in z uporabo implicitnega razumevanja, da je homoseksualno razmerje primarno seksualno razmerje. Seksualnost v povezavi z otroki pa je nekaj, kar v populističnem smislu učinkovito vzpostavlja moralno paniko. Robinson (2008) pojasnjuje, da je otroštvo kot družbeni in moralni koncept zasnovan na razliki med odraslo osebo in otrokom, pri čemer je ena ključnih razlik, ki loči odraslega od »nedolžnega« otroka, prav seksualnost. Otrok je namreč razumljen kot nekdo, ki bodisi nima seksualnosti ali ta – v najboljšem primeru – še ni razvita. V besedilih CIDPO je tako mogoče zaznati jasne, čeprav ne nujno (ali praviloma sploh ne) eksplicitno izre-

čene namige, da bo otrok v istospolni družini (ali ob homoseksualcu kot takem) tako ali drugače (fizično, verbalno, simbolno) spolno zlorabljen, otrokova nedolžnost pa bo onečaščena zaradi prisotnosti nenaravnega/pokvarjenega/deviantnega homoseksualca. Sozvočno s tovrstnim razumevanjem je bila ena od konstrukcij homoseksualnosti kot grožnje v odnosu do nedolžnih otrok interpretacija, da »radikalni homoseksualni aktivisti« poskušajo propagirati homoseksualnost med mladimi, še posebno v šolah, kot nekaj normalnega. Zato je CIDPO pogosto opozarjala starše, da bodo, če bo sprejet Družinski zakonik, njihove otroke v šolah učili, da je homoseksualnost nekaj normalnega, kar po njihovem mnenju posledično pripomore k razvrednotenju družine. Po logiki ničelne vsote, značilne za populistični diskurz, je tradicionalna družina napadena in ogrožena toliko bolj, kolikor bolj je homoseksualnost predstavljena kot normalna. CIDPO je namigovala tudi, da bo sprejetje Družinskega zakonika prvi korak k prodajanju otrok istospolnim parom (glej 24kul.si, 2012c). Čeprav je s tem odprla pomembno moralno in etično vprašanje (ki pa ga Družinski zakonik sploh ni naslavljal), se zdi, da ni imela namena resno pretehtati teh vprašanj, pač pa sta surogatstvo in prodaja »bele-

ga blaga« služila zgolj kot še ena od strategij za vzpostavitev podobe otrok kot žrtev sebičnih želja gejev in lezbijk. Trdili so, da so tisti, ki podpirajo Družinski zakonik in so polni besed o ljubezni in strpnosti, pravzaprav dvolični, saj »govorijo o ljubezni, strpnosti, svobodi, hkrati pa se zavzemajo za tiganje otrok z materinimi prsi!« (24kul.si, 2012c).

Opisana konstrukcija otroštva seveda ne pomeni, da kot družba nismo zavezani zaščititi otrok pred zlorabami odraslih, a ironija, pravi Robinson (2008), se skriva prav v dejstvu, da v imenu zaščite otrok le-te delamo še bolj ranljive. Onemogočamo jim dostop do informacij o seksualnosti, kar jim onemogoča odraščanje v kompetentne osebe, njihovo nedolžnost komodificiramo in fetišiziramo, kar otroke vzpostavlja kot erotične objekte, in ustvarjamo nevarne Druge, v prvi vrsti homoseksualce, kot domnevne seksualne napadalce. »Diskurzivna konstrukcija seksualnega napadalca kot 'homoseksualnega Drugega' vzpostavlja kritično osnovo, na kateri je mogoče zasnovati moralno paniko, ki tako kot nevidne vzpostavlja prakse pravih seksualnih napadalcev, to je 'običajnih' moških in žensk, živečih v nedotakljivih heteroseksualnih nuklearnih družinah.« (Robinson, 2008: 116–117)

CIDPO v svojih besedilih nikoli eksplicitno ne omenja seksualnih zlorab otrok. Njihov populizem se skriva prav v dejstvu, da so ti namigi vedno zakriti v navidezno racionalne, celo domnevno znanstveno utemeljene argumente, strateško oblikovane tako, da so usmerjeni na čustva in moč črpajo iz obstoječih predsodkov. Pomemben del argumentacije CIDPO je tako temeljil na ideji o obstoju posebnega homoseksualnega življenjskega sloga – tj. na ideji, da obstaja jasna ločnica med »nami« in »njimi«, ki od nas niso drugačni zgolj zaradi spolne usmerjenosti, temveč je ta ločnica bistveno globlja in posega tudi v način posameznikovega življenja – ustvarja torej specifičen življenjski slog.

Idejo o homoseksualnem življenjskem slogu so v svojih besedilih podprli s kopico selektivno izbranih podatkov iz različnih raziskav o homoseksualnosti. Trdili so, na primer, da so gejevske partnerske zveze za 50 odstotkov, lezbične pa za 167 odstotkov (sic!) manj stabilne kot heteroseksualne zveze. Homoseksualci naj bi bili promiskuitetni, saj je 43 odstotkov homoseksualcev imelo spolne odnose s 500 ali več partnerji, 28 odstotkov pa z več kot tisoč. V istospolnih partnerskih zvezah naj bi bilo tudi še enkrat več nasilja kot v heteroseksualnih partnerskih zvezah. Na podlagi raziskav so trdili, da imajo homoseksualci večjo verjetnost za razvoj duševnih bolezni, depresije, anksioznosti, samomorilskih misli in podobno. Pogosteje naj bi tudi uporabljali toksične substance in bili bolj izpostavljeni spolno prenosljivim okužbam (npr. HIV), kar pomeni, da ima otrok, ki živi ob homoseksualnem staršu, večjo možnost, da postane sirota (24kul.si, 2011). Populistična strategija tovrstne »medikalizacije« in »seksualizacije« homoseksualnosti po eni strani poskuša obuditi stare podobe o aidsu kot bolezni gejev, hkrati pa temelji na podobi, da je istospolno partnerstvo primarno seksualno razmerje in da je seksualnost tisto, kar homoseksualca, kot bi rekel Foucault (2010), določa v njegovi popolnosti, je v izhodišču vseh njegovih dejanj. Kot tak, seksualiziran, je kakopak ogrožajoč za (naše) otroke.

Z nizanjem empiričnih podatkov – glavnina med njimi je bila pozneje razkrita kot netočna ali zavajajoče interpretirana (Kuhar, 2009) – so poskušali ustvariti vtis racionalnega argumenta, utemeljenega v znanstvenih raziskavah, a enodimenzionalna slika, ki so jo na tak način komunicirali, je imela eno samo sporočilo: homoseksualci so nevarni za otroke.

Homoseksualnost kot grožnja družinam heteroseksualcev

Drugo najpogostejše uokvirjanje, skozi katero je bila homoseksualnost konstruirana kot grožnja, je povezano s trditvijo, da so istospolne poroke grožnja naravnim heteroseksualnim družinam in v posledici narodu kot takemu. Argument naravnosti za opis družbenih institucij, kot je družina, je bil povezan z interpretacijo, da v resnici obstaja le ena oblika prave družine – mama, oče in otrok –, kar pa naj bi nov Družinski zakonik radikalno spreminjal, saj definicijo družine spreminja tako, da v ospredje postavlja etiko skrbi, tj. skrbstveno razmerje med otrokom in odraslo osebo, ne pa biološkega razmerja med otrokom in staršem. CIDPO je zato svojo argumentacijo utemeljevala na binarni distinkciji med heteroseksualnostjo in homoseksualno-

stjo kot distinkciji, ki ločuje naravno in normalno od nenaravnega in nenormalnega. Pri tem je pomembno poudariti, da CIDPO pragmatično in strateško nikoli ni eksplicitno trdila, da so homoseksualci duševni bolniki, saj bi s tovrstno zaostritvijo diskurza lahko izgubili bolj ali manj indiferentno sredino potencialnih podpornikov. Njihove izjave so na ravni forme delovale kot domnevno strpne in zdravorazumske. Osredinjali so se na naravno heteroseksualnost in na naravno vlogo očeta in matere ter pri tem strateško zanemarili družbeno konstrukcijo teh fenomenov. Osredinili so se torej na nekaj, kar je videti kot preprosto biološko dejstvo, kar je v »logični« posledici, utemeljeni v binarnih opozicijah, privedlo do diskvalifikacije homoseksualnosti (ne da bi bilo to kdaj eksplicitno izrečeno).

Biologija kot argument ni bila uporabljena zgolj kot nekaj, kar omogoča reprodukcijo moškega in ženske, temveč tudi naroda kot takega. Tu je politična homofobija najtesneje povezana z vprašanji domnevne ogroženosti »našega naroda«. Zato ni presenetljivo, da je bil začetek zbiranja podpisov za referendum o Družinskem zakoniku pospremljen z ljudmi, oblečenimi v slovenske narodne noše, medtem ko je vodja CIDPO s somišljeniki za kamere, ki so vse to snemale, zapel še slovensko himno (Srđič, 2011).

CIDPO je trdila, da je Slovenija soočena z »demografsko zimo«, saj se na leto rodi 12.000 otrok premalo, da bi se narod ohranjal. V besedilo nato vpletejo še druge socialne probleme – od brezposelnosti do revščine in podobno –, kar so, kot pojasnjujejo, problemi, ki se jih ne obravnava, med drugim tudi zato, ker se je treba ukvarjati z »nepomembnim« vprašanjem pravic gejev in lezbijk (24kul.si, 2009). Čeprav je logika tovrstne argumentacije na trhlih temeljih – omogočanje umetne oploditve za lezbijke bi, na primer, pripomoglo k rojstvu več otrok, ne manj –, konsistentnost argumentacije v populističnem diskurzu pravzaprav ni pomembna. To, kar se navzven kaže kot racionalen, znanstveno utemeljen argument, je pravzaprav igranje na čustva in nacionalistična občutja, kar homoseksualce konstituira ne zgolj kot Drugega *znotraj* naroda, ampak tudi Drugega, ki je *proti* narodu. Prav zato je CIDPO pogosto poudarjala, da je treba zaščititi družino in otroke, če »želimo preživeti kot nacija, družba, kultura in civilizacija« (Magnetogram, 2009: 19).

Podporni okviri diagnoze

Preostali trije okviri, ki se na ravni diagnoze pojavljajo v 25 odstotkih analiziranih besedil, so podporni okviri, ki dodatno krepijo idejo o homoseksualnosti kot grožnji. CIDPO je obtožila medije (okvir »množični mediji«), da promovirajo radikalno homoseksualno agendo, da popačeno predstavljajo ideje in cilje CIDPO ali pa jim namenjajo premalo prostora (okvir »viktimizacija stranke/gibanja«), kar posledično pripomore k izginjanju krščanskih vrednot (okvir »grožnja krščanskim vrednotam«).

Na ravni diagnoze torej zaznavamo visoko konsistentnost v sporočilih, ki jih CIDPO posreduje v svojih besedilih. To je povezano tudi z dejstvom, da je bilo njihovo delovanje v času analize usmerjeno proti enemu samemu cilju: zavrnitvi Družinskega zakonika. Čeprav so njihova sporočila različnih oblik, je notranja struktura vedno enaka: homoseksualnost je grožnja in mi, predvsem pa naši otroci, smo njihove žrtve.

Prognoza

Na ravni prognoze je bilo v besedilih mogoče zaznati tri okvire. Tako kot pri diagnozi tudi tu eden od okvirov izstopa in se pojavlja v večini (82 odstotkov) analiziranih besedil: »proti homoseksualnosti« oziroma »proti pravicam homoseksualcev«.

Odstranitev homoseksualcev

Ta okvir kaže na preprosto strukturo populističnega diskurza, ki rešitev problema vidi v preprosti »odstranitvi problema«: ker je homoseksualnost konstruirana kot problem, je rešitev problema v (fizični, simbolni, pravni in/ali družbeni) odstranitvi homoseksualcev. Ta okvir je mogoče ilustrirati z naslednjimi tremi zahtevami (tj. rešitvami), ki se pojavljajo v besedilih CIDPO:

1. Treba je zaščititi tiste, ki so ogroženi: naši otroci, heteroseksualne zakonske zveze in družine.
2. Zaščito je treba vzpostaviti s preprečitvijo zakonskih sprememb, ki so vir ogroženosti. To pomeni, da je treba preprečiti legalizacijo istospolnih porok in posvojitvev.
3. Treba je odvzeti glas tistim, ki promovirajo homoseksualnost. To je mogoče doseči s prepovedjo »homoseksualne propagande«.

V nekaterih primerih je zadnja zahteva oziroma rešitev »zdrsela« v eksplicitno interpretacijo, da je homoseksualnost bolezen ali vsaj nezaželeno stanje, ki ga je mogoče zdraviti oziroma spremeniti. Posledično to tudi pomeni, da homoseksualnost ni neka esencialna identiteta, na podlagi katere bi bilo upravičeno zahtevati politično oziroma družbeno enakost.

Čeprav je CIDPO kot ponujeno rešitev v takšni ali drugačni obliki predlagala »odstranitev homoseksualcev«, to ne pomeni, da so vedno trdili, da zakonodaja ne sme pravno zaščititi gejev in lezbijk. V nekaterih besedilih so celo poudarili, da je trenutna zakonodaja diskriminatorska do istospolnih parov. Vendar pa so tovrstne »tolerančne pozicije« znotraj populističnega diskurza namenjene predvsem vzpostavljanju konteksta, v katerem akter lahko bije svoj boj in konstituira sebe kot nekoga, ki je racionalen in tolerant. Delno priznanje diskriminacije hkrati vzpostavlja predstavo, da so zahteve manjšine, ki zahteva več pravic, kot jih populistični akter prizna, pravzaprav pretirane in ne težijo k izenačenju pravic, temveč k dodatnim pravicam. Vodja CIDPO je na primer v enem od intervjujev zatrdil, da »naj istospolno usmerjeni živijo, kakor hočejo, tako kot vsi drugi, ko pa pridemo do vprašanja pravic, koristi in potreb otrok, pa je treba upoštevati izjemen pomen mame in očeta za otroka« (24kul.si, 2012a). Tako je CIDPO simbolično odstranil homoseksualce iz konteksta družinskega življenja, čeprav tudi geji in lezbijke vzgajajo otroke.

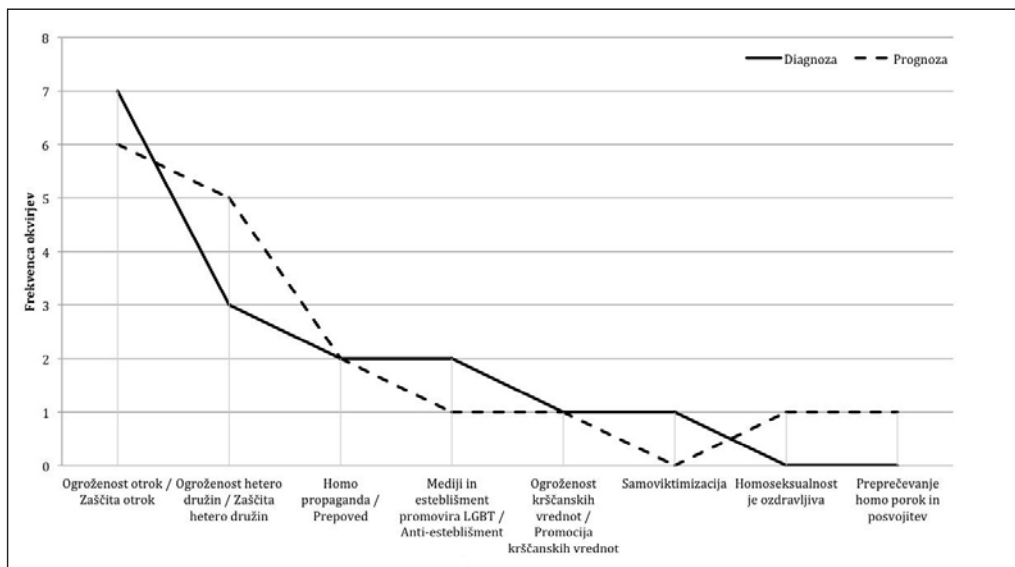
Podporni okviri prognoze

Preostala dva identificirana okvira (»protielitizem/establishment« in »ponovna vzpostavitev katoliških vrednot«) se v analiziranih besedilih pojavita zgolj enkrat in sta, podobno kot pri diagnozi, zgolj podporna okvira osnovnemu okviru, saj med njimi obstaja visoka stopnja konsistentnosti: istospolnim partnerskim zvezam in družinam ne pripadajo enake pravice. Zato se je treba, pravijo v CIDPO, boriti proti elitam, ki podpirajo tovrstne spremembe zakonodaje (in posledično družbene realnosti), in si prizadevati za ponovno vzpostavitev katoliških vrednot.

(Ne)konsistentnost med diagnozo in prognozo

Analiza identificiranih okvirov na ravni diagnoze in prognoze kaže na visoko konsistentnost med obema ravnema besedila v analiziranih besedilih CIDPO. Ker smo v besedilih identificirali malo okvirov, smo na graf aplicirali podokvire, in sicer tako, da smo združili smiselno pripadajoče podokvire na ravni diagnoze in prognoze (npr. podokvir »ogroženost otrok« na ravni diagnoze smo na ravni prognoze združili z ustreznim podokvirom »zaščita otrok«). Grafični prikaz potrjuje ugotovitev o visoki konsistentnosti besedil, saj enaka ali podobna frekvenca na ravni identificiranih problemov in podanih rešitev govori o visoko »discipliniranih« besedilih.

To pomeni, da je CIDPO v svojih sporočilih uporabljala jasno strukturiran pristop, saj so skorajda vsak identificiran problem podali tudi jasno opredeljeno rešitev. Analizirana besedila vsebujejo jasne in preproste dvojice problem-rešitev: če je problem homoseksualna poroka, je rešitev prepoved homoseksualnih porok, če je problem posvojitve otrok, je rešitev prepoved posvojitve otrok itd. Čeprav analizirana besedila kažejo na nekoliko večje število identificiranih

Graf 1: Diagnoza in prognoza v diskurzu CIDPO

problemov kot podanih rešitev, je za našo razpravo pomembno dejstvo, da je vse rešitve tako rekoč mogoče spraviti na en imenovalec: problem je rešljiv z odstranitvijo (pravno, simbolno, fizično) tistih, ki so konstituirani kot problem.

Kljub temu je v besedilih nekaj vsaj navideznih nekonsistentnosti, saj analizirana besedila za identificirane probleme ponujajo rešitve, ki na prvi pogled nimajo povezave s problemom: na primer, v enem od besedil je kot problem identificirana ogroženost družine in otrok, ena od rešitev, ki jo predlagajo, pa je zdravljenje homoseksualnosti. Čeprav takih nekonsistentnosti v besedilih CIDPO ni veliko, imajo tovrstni »navidezni zdrsi« vendarle svoj populistični *raison d'être* v kontekstu večjega cilja: zavrnitve Družinskega zakonika.

Začarani krog populizma in teorije spola

Pričujočo analizo smo postavili v kontekst politične homofobije kot teoretskega koncepta, s pomočjo katerega lahko razumemo delovanje CIDPO kot satelitske organizacije Rimskokatoliške cerkve: CIDPO je – mimo religioznih interpretacij, ki nimajo več zadostnega učinka in ponekod lahko povzročajo celo nasprotno reakcije od zaželenih – nagovarjal svoje podpornike z navidezno racionalnimi, neovrgljivimi večnimi resnicami o družbenem življenju, utemeljenimi v naravi in biologiji (in iz tega izpeljani »normalnosti«), pogosto podprtimi s podatki iz raziskav, ki so dajali vtis znanstvenosti. Njihova govorica je, kar je tipično za populistično delovanje, temeljila na nekaj ponavljajočih se sloganih, ki so delovali kot zdravorazumski in všečni večini. Pred referendumom so svoja sporočila najpogosteje zgostili v trditve, ki je šolski primer sodobnega populizma: mešanica tolerance in hkratnega izključevanja. Nenehno so

namreč ponavljali trditev, da sta dva geja lahko dobra očeta, ne moreta pa nadomestiti matere. V prvem, »tolerančnem« delu, trditev priznava zmožnost dobre vzgoje otrok tudi gejem, vendar je to »priznanje« v naslednjem koraku že poteptano, saj gejevskemu paru za dobro starševstvo manjka prav to, kar ga dela gejevski par: odsotnost ženske kot matere. Za otroka pa je, tako kažejo raziskave, so trdili v CIDPO, najboljša prav kombinacija očeta in matere. Raziskave o družinah (Biblarz in Stacey, 2010) v resnici kažejo prav nasprotno – pomembna je kakovost skrbstvenega odnosa med otrokom in osebami, ki zanj skrbijo, ne pa kombinacija spola teh oseb –, a populizem, pojasnjuje Pajnik, »ne računa na informirane državljane, ki presojuje javne zadeve, ampak stavi na množice, ki ne mislijo, na ljudstvo, na neukost ljudstva in na (nacionalna/nacionalistična) čustva« (Pajnik, 2014: 118).

Kakšna je torej struktura populističnega diskurza CIDPO, v katerem je mogoče prepoznati sistematično politično homofobijo? Eden pomembnih elementov je, kot je bilo že omenjeno, uporaba navidezno racionalnega diskurza, pogosto »podprtega« s podatki iz empiričnih raziskav, katerega cilj pa je vendarle igranje na čustva naslovnikov. Opis »homoseksualnega življenjskega sloga« skozi zlorabo podatkov ni namreč nič drugega kot »statistična kvantifikacija« stereotipnih podob gejev in lezbijk v družbi. Tovrstna »racionalna sporočila« so bila namenjena zgolj krejitvi obstoječih predsodkov in stereotipov – na njih so tudi utemeljena –, ki zbujejo vtis, da tisto, kar se zdi stereotipno, v resnici drži, da je dejstvo. To je eden ključnih diskurzivnih mehanizmov populizma, ki ga je mogoče zaznati v delovanju in besedilih CIDPO.

Naslednji vidik populizma, ki smo ga identificirali v analiziranih besedilih, je »zrcalno obtoževanje«: gre za strategijo striktnega zanikanja vseh obtožb in negativnih vidikov delovanja, ki so pripisana populističnemu subjektu, in hkrati preslikave vsega, kar se mu očita, v svojo političnega oponenta. Populistični subjekt se tako konstituira kot prava, resnična žrtev. CIDPO je na primer vztrajno zavračala vse obtožbe o zlorabah podatkov, o uporabi populističnega in nestrpnega govora in podobno. Trdili so, da so vse to značilnosti njihovih političnih nasprotnikov (tj. LGBT-aktivistov in drugih podpornikov Družinskega zakonika) in da bodo prav oni končno razkrili resnico v ozadju tega procesa, ki je ogrožajoč za »naše« družine in posledično za prihodnost »našega« naroda. Populistični subjekt tako z obljubo o razkritju prave resnice obljublja razkritje tistega, kar njegovi podporniki instinktivno vedno že vedo oziroma verjamejo: da nas, običajne, normalne in poštene ljudi ogroža agresivna manjšina – v tem primeru radikalni homoseksualni aktivisti s svojo homoseksualno agendo. Resnična »perverzija« populizma je torej skrita v dejstvu, da je prav populizem tisti, ki ustvarja popačeno podobo družbene realnosti, medtem ko populistični subjekt svojo (proti)politično delovanje hkrati utemeljuje na »razkrinkavanju« te iste popačene podobe. Začarani krog populizma je tako ustvarjen v točki, ko je populistični subjekt obtožen populizma. Ta ga namreč, tako kot je bilo pri CIDPO, vedno zanika in projicira v svojo nasprotnika. In prav tovrstno zanikanje populizma se zdi njegov konstitutivni element.

Na koncu je treba opozoriti, da epizoda moralne panike – ogroženi so naši otroci!, ogroženo je materinstvo in očetovstvo!, ogrožene so naše družine!, ogrožen je naš narod in naša prihodnost! –, ki smo ji bili priča med razpravo o Družinskem zakoniku, ni bila specifično slovenska. Večino elementov populističnega delovanja kot homofobične politične strategije izključevanja Drugega so raziskovalke in raziskovalci zasledili tudi pri sorodnih razpravah v nekaterih evropskih državah, pa tudi v ZDA in drugod (prim. Patternotte, 2014; Hodžič in Bijelić, 2014). Skupni imenovalec tega delovanja je boj proti tako imenovani »teoriji spola« oziroma »ideologiji spola«, ki je, kot poudarja Cass (2011), usmerjeno proti enakosti spolov in človekovim pravicam LGBT-oseb, svojo teoretsko podstat pa išče v pogosto poenostavljenih interpretacijah queerovske dekonstrukcije spola in seksualnosti kot nečesa izključno esencialističnega (Marschütz, 2014). To predstavljajo kot »znanstveno pretvezo«, s pomočjo katere radikalni homoseksualni aktivisti in radikalne feministke agitirajo za enakost spolov, istospolne proke, možnost posvojitve in tako naprej, s tem pa se po njihovem mnenju izvaja skrita kulturna revolucija, ki je uničujoča za človeštvo kot tako.

Tudi CIDPO se v svojih besedilih referira na uničujočo teorijo spola. Nikoli sicer niso natančno pojasnili, kaj mislijo s teorijo spola. Najpogosteje so jo opredelili zgolj s trditvijo, da gre za teorijo, ki pravi, da naj si vsak izbere svoj spol:

Vse teoretske akrobacije, v katere so se spustili, da so naredili celo znanost iz tega, da naj po naravi ne bi bilo dveh spolov, ampak da je spol samo družbeni privid, jim pri tem ne bodo nič pomagale. (...) Dokler njihovi znanstveni aktivisti kujejo neke svoje teorije in jim sami sčasoma morda celo začnejo verjeti, ni problem. Včasih sem glede absurdnosti tovrstnih njihovih »znanstvenih socioloških in psiholoških dosežkov« slišal že dobre šale. Ko pa začnejo s to ideologijo v šolah obremenjevati otroke, se pa šala neha. Če otroke v puberteti, ko iščejo svojo identiteto, aktivisti prepričujejo v šoli, da ženskega in moškega spola pravzaprav ni, da si morajo svoj spol sami izbrati, da naj eksperimentirajo s spolno orientiranostjo itn., pa so lahko posledice zelo boleče, najprej seveda za otroke, pa tudi za cele družine. (24kul.si, 2012a)

Iz tovrstnih zapisov je sicer mogoče prepoznati popačene in poenostavljene interpretacije razumevanja distinkcije med biološkim (*sex*) in družbenim spolom (*gender*) in predvsem teorijo Judith Butler o performativnosti spola (več o tem v Marschütz, 2014), a sklep, da gre le za napačno branje neke določene teorije, bi bil preveč preprost. Te ideje je treba razumeti v kontekstu politične homofobije: ne gre za to, da vodilni akterji teh gibanj ne bi bili sposobni razumeti queerovskih analiz spola in seksualnosti, temveč gre za jasno in premišljeno sistemsko strategijo ohranjanja patriarhalnih kulturnih vzorcev v njihovem najširšem pomenu, cepljenih z navidezno enakopravnostjo moških in žensk; široke množice, ki jim jih je uspelo angažirati proti »gendru« (ljudje na ulicah Pariza, Varšave, Madrida, Bratislave itd. na množičnih protestih držijo transparente z napisi: »Proti teoriji gender«, »Ne gender« itd., kot da bi bil »gender« neka fantazmatska teoretska kategorija, ki je niti ni mogoče prevesti v jezike teh držav, zato je vedno zapisana v angleškem jeziku), navidezno seveda ne zagovarjajo idej o »ženskah za štedilnikom«, so pa proti družbeni enakosti moških in žensk, heteroseksualcev in homoseksualcev itd., ker te kategorije razumejo skozi stroge esencialistične interpretacije. Z drugimi besedami: biologija je zanje ideološka maska, skozi katero razmerja med spoloma in seksualnostjo na »zdravorazumski« ravni interpretirajo kot posledico naravnega (in moralnega) reda, pri čemer so družbena razmerja in prakse, ki kreirajo te identitete, njihovo umeščanje v družbi in razmerja moči, onkraj mišljenja.

Konstrukcija ideologije spola, kakršno ustvarjajo RKC in njegove številne satelitske organizacije ter se manifestira v množičnih protestih po Evropi in širše, je novo poglavje v boju konservativnih sil proti človekovim pravicam LGBT-oseb in enakosti spolov. A ob tem ne smemo spregledati, da se je njihov diskurz bistveno spremenil: začeli so uporabljati koncepte in jezike tistih, ki se za te pravice borijo, s tem pa ti koncepti – predvsem človekove pravice – postajajo prazni označevalci in neuporaben instrument političnega boja za enakost. Zdi se, da imajo nasprotniki Družinskega zakonika prav: konec je sveta, kakršnega poznamo.

Literatura

- BACCHI, LEE CAROL (2009): The Issue of Intentionality in Frame Theory: The Need for Reflexive Framing. V *The Discursive Politics of Gender Equality. Stretching, Bending and Policymaking*, E. Lombardo, P. Meier in M. Verloo (ur.), 19–35. New York, London: Routledge.
- BIBLARZ, THIMOTHY in JUDITH STACEY (2010): How Does the Gender of Parents Matter? *Journal of Marriage and Family* 72: 3–22.

- BLAŽIČ, MITJA (2010): Božja beseda. *Narobe* 4(13): 16.
- BOSIA, MICHAEL J. in MEREDITH L. WEISS (2013): Political Homophobia in Comparative Perspective. V *Global Homophobia: States, Movements, and the Politics of Oppression*, M. Bosia in M. L. Weiss (ur.), 1–29. Urbana: University of Illinois Press.
- BUTLER, JUDITH (2008): Sexual Politics, Torture, and Secular Time. *British Journal of Sociology* 59: 1–23.
- CASS, MARY ANNE (2011): After Gender the Deconstruction of Man? The Vatican's Nightmare Vision of the 'Gender Agenda' for Law. *Pace Law Review* 31(3): 802–817.
- DOMBOS, TAMAS, ANDREA KRIZSAN, MIEKE VERLOO in VIOLETE ZENTAI (2012): *Critical Frame Analysis: A Comparative Methodology for the 'Quality in Gender + Equality Policies' (Quing) project*. Budapest: CEU.
- FASSIN, ERIC (2007): *Our Heterosexual Culture and Their Homophobic Cultures: Two Versions of European Sexual Democracy*. Paper presented at the American Anthropological Association annual meeting, Washington, D. C., November 28 – December 2.
- FOUCAULT, MICHEL (2010): *Zgodovina seksualnosti*. Ljubljana: Škuc-Lambda.
- GREIF, TATJANA (2004): Odrešitelji nacije. *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti* 4(1): 94–105.
- GREIF, TATJANA (2005): »Kaprice ljubljanske gospode«: ob sprejemu registriranega partnerstva. *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti* 5(1): 120–135.
- HODŽIČ, AMIR in NATAŠA BIJELIĆ (2014): *Neo-conservative Threats to Sexual and Reproductive Health e^o Rights in the European Union*. Zagreb: CESI.
- HRŽENJAK, MAJDA (2001): Legitimiziranje neenakosti. *Poročilo Skupine za spremljanje nestrpnosti* 1(1): 104–113.
- KITZINGER, CELIA (1996): Speaking of Oppression: Psychology, Politics and the Language of Power. V *Preventing Heterosexism and Homophobia (Primary Prevention of Psychopathology)*, E. D. Rothblum in L. A. Bond (ur.), 3–19. Thousand Oaks: Sage.
- KOGOVSĚK, NEŽA (2010): Iskanje pravnih razlogov za priznanje enakih pravic istospolnim partnerjem in njihovim družinam. *Socialno delo* 49(5/6): 319–330.
- KUHAR, ROMAN (2004): Pravična in nepravična diskriminacija. *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti* 3(1): 28–55.
- KUHAR, ROMAN (2006): Hočva ohcet : o nezadostnosti registriranega partnerstva. V *Prava poroka: 12 razmišljanj o zakonski zvezi*, Z. Kobe in I. Pribac (ur.), 107–134. Ljubljana: Krtina.
- KUHAR, ROMAN (2009): V imenu družine potvarjajo podatke. *Medijska preža* 36: 42–43.
- LEŠNIK, BOGDAN (2010): Sovražni govor v psihoanalitični perspektivi. *Socialno delo* 49(5/6): 299–304.
- MARSCHÜTZ, GERHARD (2014): Rod – trojanski konj? Teološke napomene uz nedavnu raspravu o rodu na katoličkom području. *Nova prisutnost* 12(2): 181–203.
- MENCIN ČEPLAK, METKA in ROMAN KUHAR (2010): Boji za enakost: Od diskriminacije homoseksualnosti do redefinicije družine. *Socialno delo* 49(5/6): 283–298.
- MURRAY, DAVID A. (2009): *Homophobias: Lust and Loathing Across Time and Space*. Durham, NC: Duke University Press.
- PAJNIK, MOJCA (2003): Polarizacija prostitucije: biznis ali javna morala? *Medijska preža* 17/18: 7–8.
- PAJNIK, MOJCA (2014): Populizem: med demagoško retoriko in etnoekskluzivizmom. V *Osnovni pojmi in dileme državljanske vzgoje*, I. Bijuklič in M. Sardoč (ur.), 117–122. Ljubljana: i2.
- PATERNOTTE, DAVID (2014): *Christian Trouble: The Catholic Church and the Subversion of Gender*. Dostopno na: <http://councilforeuropeanstudies.org/critcom/christian-trouble-the-catholic-church-and-the-subversion-of-gender/> (3. januar 2015).
- PUAR, JASBIR (2007): *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- RAJGELJ, BARBARA (2010): Razmerja v istospolnih družinah – kje smo in kam lahko gremo? *Socialno delo* 49(5/6): 305–318.
- ROBINSON, KERRY H. (2008): In the Name of 'Childhood Innocence': A Discursive Exploration of the Moral Panic Associated with Childhood and Sexuality. *Cultural Studies Review* 14(2): 113–129.
- ROTHBLUM, ESTHER D. in LYNNE A. BOND (1996): Introduction. V *Preventing Heterosexism and*

- Homophobia (Primary Prevention of Psychopathology)*, E. D. Rothblum in L. A. Bond (ur.), 1–2. Thousand Oaks: Sage.
- SRDIČ, URŠA (2011): V iniciativi pohiteli z zbiranjem podpisov. *TV Slovenija, TV Dnevnik*, 1. september. Dostopno na: <http://www.rtvsllo.si/slovenija/prvi-dan-zbranih-vec-kot-10-000-podpisov-za-referendum-o-druzinskem-zakoniku/265276> (20. januar 2015).
- ŠTAMCAR, MIHA (2011): 10 držav, kjer se istospolni lahko poročajo. *Dnevnik*. Dostopno na: <http://www.dnevnik.si/magazin/lestvica/1042480479> (20. januar 2015).
- VELIKONJA, NATAŠA (2011): *Zgodovina aktivizma za legalizacijo gejevskih in lezbičnih partnerskih zvez v Sloveniji*. Dostopno na: <http://www.ljudmila.org/lesbo/raziskave/ZgodovinaAktivizma.pdf> (5. januar 2015).
- VERLOO, MIEKE (2005): Mainstreaming Gender Equality in Europe. A Critical Frame Analysis. *The Greek Review of Social Research* 117(B): 11–35.

Analizirana besedila

- PRIMC, ALEŠ (2011): *Odgovor na zahtevo Državnega zbora Republike Slovenije za presojo ustavnosti posledic, ki bi nastale z odložitvijo uveljavitve ali zavrnitve Družinskega zakonika (DZ, EPA 817-V) na referendumu*. Arhiv projekta RAGE. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- MAGNETOGRAM (2009): *Jauna predstavitev mnenj o predlogu družinskega zakonika. Odbor Državnega zbora Republike Slovenije za delo, družino, socialne zadeve in invalide, 12. oktober*. Arhiv projekta RAGE. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- 24kul.si (2009): *Odgovorni za življenje in prihodnost Slovenije, 17. oktober*. Arhiv projekta RAGE. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- 24kul.si (2011): *Članki in raziskave o materinstvu in očetovstvu, 3. avgust*. Arhiv projekta RAGE. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- 24kul.si (2012a): *Aleš Primc: Politiki bodo razumeli sporočilo referenduma, 22. januar*. Arhiv projekta RAGE. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- 24kul.si (2012b): *Revija Ciciban spodbuja homoseksualno vzgojo za otroke v vrtcih in šolah, 6. marec*. Arhiv projekta RAGE. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- 24kul.si (2012c): *Aleš Primc: Groza me je že ob misli, da se otroke kupuje!, 9. marec*. Arhiv projekta RAGE. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- 24kul.si (2012č): *Zakaj sporni družinski zakonik uvaja »družinsko policijo«?!, 12. marec*. Arhiv projekta RAGE. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- 24kul.si (2012d): *Družinski zakonik pisali homoseksualni aktivisti, 13. marec*. Arhiv projekta RAGE. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- 24kul.si (2012e): *Akademiki: Družinski zakon koristi otrok podreja biseksualnim skupnostim, 13. marec*. Arhiv projekta RAGE. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- 24kul.si (2015): *Analiza: Taktika homoseksualnih aktivistov za sprevečanje družbenih vrednot*. Arhiv projekta RAGE. Ljubljana: Mirovni inštitut.